

”Vi bedriver en business, vi är ingen välgörenhet.”

– Hästföretagens relation till byråkratin och näringens framtidsutsikter

”We do business, we are not charity.”

– Horse companies’ relation to bureaucracy and the future of the industry

Maria Asplund

”Vi bedriver en business, vi är ingen välgörenhet.”

- Hästföretagens relation till byråkratin och näringens framtidsutsikter

”We do business, we are not charity.”

- Horse companies' relation to bureaucracy and the future of the industry

Maria Asplund

Handledare: Ylva Jonsson, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Biträdande handledare: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2018

Omslagsbild: Hästar i hage. Bilden är tagen av författaren Maria Asplund.

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: hästföretag, rationalisering, byråkrati, Habermas

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

I denna uppsats i landsbygdsutveckling undersöker jag hästföretagares relation till byråkratin samt hur de tror och hoppas att näringen kommer att utvecklas framöver. Ett halvt dussin hästföretagare på uppländska landsbygden med olika inriktningar har intervjuats. Analysen har främst baserats på Habermas teorier kring rationalisering, kommunikativt- och instrumentellt förnuft. Resultatet i studien visar på att de olika förnuften genom systemets rationaliseringsprocess påverkar hästföretagaren på olika sätt, antingen genom att gynna eller hämma den egna företagarens rationalisering. Studien visar också att hästnäringen kan utvecklas åt fler olika håll framöver. Framförallt kan hästen komma att användas i fler sammanhang så som folkhälsoarbetet mot psykisk ohälsa. En effektiviseringsprocess kan komma att äga rum både i själva inhysningssystemet kring hästen men även hur hästföretagare väljer att specialisera och organisera sig i framtiden.

Nyckelord: hästföretag, rationalisering, byråkrati, Habermas

Abstract

This essay in rural development examines horse companies' relation to bureaucracy and how they believe and hope that the industry will develop in the future. Half a dozen horse entrepreneurs in the rural areas with different approaches have been interviewed. This material is the basis for further discussion. The analysis has been based primarily on Habermas' theories of rationalization, communicative and instrumental reason. The result of the study shows that the different rationalities through the system's rationalization process affect the horse business in different ways, either by favouring or inhibiting the rationalization of their own entrepreneurs. The study also shows that the horse industry can develop into more different directions in the future. In particular, the horse can be used in more contexts in public health work against mental health. Even a rationalisation process can take place both in the actual housing system around the horse, but also how horse companies choose to specialize and organize themselves.

Keywords: horse company, rationalization, bureaucracy, Habermas

Innehållsförteckning

1 Inledning	6
Syfte.....	7
2 Metod	8
Intervjustudien.....	8
Forskarens roll i processen.....	8
3 Teoretiska utgångspunkter	10
4 Vad är hästnäringen?	11
Hästnäringen i siffror.....	11
Informanterna.....	12
Ni som pysslar med hästar.....	14
Diversifierad eller specialist.....	15
5 Byråkrati	17
Det krångligaste landet i världen.....	17
Företagarens möte med byråkratin.....	19
Att nyttja eller nyttjas.....	20
Byråkratins fördelar.....	21
6 Hästen i framtiden	22
Hästens roll framöver.....	22
Folkhälsa, forskning och finansiering.....	23
Effektiva verksamheter.....	24
7 Slutord	25
8 Källor och litteratur	27

Inledning

Jag svängde av från den raka asfaltsvägen och kom in på en mindre grusväg. På automatik körde jag långsammare, mina ögon letade aktivt efter hästar i hagarna vid sidan om vägen. Ögonen fann inte vad de letade efter. Var jag rätt? Ett mått av besvikelse hann knappt börja uppstå förrän en stor anläggning tonade upp sig bakom träden framför mig. Jag fann vad jag sökte. Hästarna stod och solade i vårsolen mot ridhusets fasad. Ett otaliga byggnader åt varje riktning på anläggningen och hagar där emellan. Det var ett behagligt lugn. Jag fick en känsla av att detta var dagens lugna stund. I kväll skulle säkert ett dusintal förväntansfulla ridskolebarn överrösta droppet från taken och fåglarnas vårsång.

Hästen – en ståtlig varelse som många människor i vårt avlånga land har förälskat sig i. Landets dryga 362 700 stycken hästar (LRF 2014) kan skapa en meningsfull fritid för gammal och ung, skapa jobb och gemenskap. Att köra längst en slingrig grusväg och se djur beta ut med vägarna är nog en syn som tilltalar många. Ur ett landsbygdsperspektiv är hästen därför en viktig faktor både när det gäller markanvändning men också om man ser det som sysselsättning och hobbyutövning. Våra djurskyddslagar värnar om att hästen skall ha regelbunden utevistelse vilket gör det optimalt att bedriva denna typ av företag på landsbygden. Genom hästen och dess attraktivitet kan då landsbygden lyftas och locka fler människor till att bosätta sig eller helt enkelt tillbringa mer tid utanför tätorterna (Regeringskansliet 2013). Hästföretagen kan också bidra till att diverse service och infrastruktur hålls vid liv, används och kanske också utvecklas. Företagaren är därför viktig för landsbygden då denna ofta ser möjligheter och utvecklingspotential vilket också gynnar bygden där företagaren verkar (Persson & Westholm 1994). Med denna insikt som rör landsbygdsutveckling men också sysselsättning i relation till hästen vill jag i denna uppsats visa på hästens relevans i samhället ur ett större perspektiv.

Denna uppsats har uppkommit av två skäl. För det första har jag ett stort intresse för hästar och för det andra är jag intresserad av företagande och entreprenörskap. Därför mynnade det ut i en nyfikenhet kring det svenska hästföretagandet. Denna uppsats är inte företagsekonomisk, utan diskuterar istället hur system, där ekonomin är inklude-

rad, skapar förutsättningar för fler värden. Efter närmare efterforskning insåg jag hur stor hästnäringen faktiskt var och vilka svindlande belopp som årligen omsätts inom denna sektor. Målet under skrivandets gång har varit att presentera företagarnas syn på sin näring och genom denna text samt kunna förmedla det på ett begripligt sätt.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hästföretagares relation till byråkratin och hur de ser på hästnäringens utvecklingspotential framöver. Mina frågeställningar lyder:

- Hur påverkas hästföretagarna av de regler som omger hästnäringen idag?
- Hur önskar hästföretagarna att hästnäringen kommer att utvecklas framöver?

Metod

Intervjustudien

Detta är i huvudsak en kvalitativ studie. Utgångspunkten är informanternas intervjusvar där jag sedan med hjälp av statistik och andra relevanta artiklar diskuterar materialet. Informanterna som jag har kommit i kontakt med är bekantas bekanta. Mina bekanta har fått tipsa om företagare som jag skulle kunna använda i min uppsats. Kontakten med de rekommenderade informanterna var till en början svår. Jag hörde av mig till samtliga genom telefonsamtal och sms. Vissa hade inte tid och andra svarade inte. Vid urvalet arbetade jag aktivt för att få hälften män hälften kvinnor. Detta lyckades jag inte med utan jag var istället tvungen att utgå ifrån de som hade tid och lust att ställa upp. Mina informanter består därför av fyra kvinnor och en man i åldrarna 27 till 62 år och de bor alla i Uppland. Alla informanter är inte hästföretagare idag. Två av mina informanter la nyligen ner sina företag.

Utformningen av intervjufrågorna gjordes med hjälp av inspiration från andra företagare. Veckorna innan de planerade intervjuerna deltog jag på olika evenemang hos andra hästföretagare i södra Sverige. Efter diskussioner med dessa företagare åkte jag hem och utformade intervjufrågorna med hjälp av de uppslag som jag fått.

Alla intervjuer genomfördes i informanternas hem eller på deras företag. Vid själva genomförandet använde jag mig av en intervjuguide (Kvale & Brinkmann 2009) med frågor som berörde olika temaområden. Intervjuguiden användes mer som en checklista under samtalet. Detta gjorde att jag kunde ställa relevanta följdfrågor till de olika informanterna. Företagarna hade olika typer av verksamheter vilket också ställde krav på min flexibilitet under intervjun. Intervjuerna spelades in, vilket informanterna hade gett sitt samtycke till. Samtliga av informanterna var öppna och gav utförliga svar på mina frågor.

Av praktiska skäl vill jag namnge mina informanter för att underlätta för mina läsare. Jag har valt att fingera samtliga av informanternas namn. Detta har jag gjort för att skydda dem såväl som privatpersoner som företagare. Informanternas ålder har jag avrundat till närmaste tiotal för att värna om anonymiteten.

Forskarens roll i processen

I skrivprocessen har jag funderat kring min egen roll. Jag har medvetet försökt att förmedla mina informanternas relation till de utvalda sam-

hällsfenomenen utan att blanda in mina egna känslor. Att vara objektiv är svårt men tankesättet har funnits i bakhuvudet under hela skrivprocessen. Med tanke på min tidigare erfarenhet inom hästnäringen, som hobbyutövare, har jag försökt att fundera kring mina tankar och eventuella fördomar innan jag gav mig ut i fält. Generellt sätt har nog min tidigare erfarenhet snarare hjälp än stjälpt mig i mitt arbete. Min tidigare erfarenhet inom hästnäringen har gjort att mina informanter har kunnat använda sitt vanliga språk med hästtermer i våra samtal. Då jag i mitt hobbyutövande har kommit i kontakt med flera olika grenar och har viss erfarenhet inom näringen har jag nu kunnat vara flexibel i samtalen med informanterna. Å andra sidan kan en tidigare kunskapsbank vara negativt i vissa fall då jag som forskare har mina föreställningar och förväntningar från de olika företagen.

Teoretiska utgångspunkter

Denna uppsats har analyserats utifrån några få, utvalda begrepp. Uppsatsen behandlar i stora drag om hästföretagarens relation till omvärlden, främst till ämnena byråkrati och framtid. Därför har jag valt att inte fördjupa mig i det företagsekonomiska. Företagande och förutsättningarna kring verksamheten har därför diskuterats på andra sätt.

Begreppen i denna uppsats är främst hämtade från Jürgen Habermas (1984) diskussion om livsvärld och system. Jag har valt att använda dessa begrepp trots att de utvecklats för en mycket mer övergripande diskussion än den jag gör (Månson 2007). Framför allt har jag valt att fokusera på det resonemang som knyter livsvärld till ett *kommunikativt* förnuft och system till användandet av ett *instrumentellt* förnuft. Habermas beskriver relationerna mellan system och livsvärld som en rationalisering av livsvärlden med hjälp av ett instrumentellt förnuft, alltså som en process som också förenklar livet i vardagen. De två olika förnuften går att koppla till hästföretagarna och dess verksamheter. Det kommunikativa förnuftet driver fram en förståelse av gården och företaget. I första hand som en livsmiljö som gör det möjligt att leva det liv man vill leva. Ekonomin och andra investeringar är då medel för att kunna uppnå detta mål. Det instrumentella förnuftet är då de drivkrafter som leder verksamheten i riktning mot ett ekonomiskt företag som skapar en vinst, dvs. som en verksamhet som genererar pengar. Förenklat kan vi då säga att med det instrumentella förnuftet blir vinsten i företaget, medan med det kommunikativa förnuftet blir pengar ett medel för att uppnå något annat – exempelvis den vardag man önskar att ha.

Begreppsparet är också relevant i min diskussion kring den betydelse regelverk och byråkrati har för hästföretagarna. Regelverket kan då ses som uttryck för just ett instrumentellt förnuft. Företagarnas sätt att tala om detta regelverk kan då visa hur en livsvärldslogik förhåller sig till systemets rationalitet.

Vad är hästnäringen?

- Att man ”pysslar” med hästar. Som att det inte är på riktigt det man gör. - Alice

Detta kapitel skall främst ses som en bakgrund till kommande kapitel. Nationella siffror men också personliga upplevelser från hästföretagarna kommer att presenteras. Hästnäringen är bred och det finns flera olika inriktningar att vara verksam inom vilket mina informanter visar på.

Hästnäringen i siffror

Siffrorna från HästSveriges hemsida (2018a) visar att omkring en halv miljon människor i vårt avlånga land regelbundet rider. Ridningen är också den näst största ungdomsidrotten. De allra flesta som är engagerade och har ett intresse inom hästnäringen, är främst hobbyutövare och inte näringsidkare. Hästnäringen i Sverige idag, inklusive dess spridningseffekter, omsätter omkring 46 miljarder årligen (Riksdagen 2017) och ser man till hela EU ligger motsvarande siffra på 100 miljarder euro (HästSverige 2018b). Detta visar på hur mycket pengar som är i omlopp och som rör sin inom näringen. De vanligaste yrkena inom branschen är ridlärare, uppfödare, lantbrukare och hästskötare. Utöver dessa fyra finns det mängder med olika specialinriktningar: massörer, veterinärer, kiropraktorer, sadeltillverkare. Listan kan göras lång. Totalt skapar hästnäringen i Sverige omkring 11 000 heltidsarbeten (HästSverige 2018c) i hela landet och då framför allt i olika typer av landsbygder. Enligt LRF (2014) rapporterades 7475 stycken hästföretag in till branschorganisationen år 2013. Rapporten visar också att 50 % av hästföretagen även ägnar sig åt annan typ av näringsverksamhet.

Dessa redovisade siffror kan visa på hästnäringens omfattning i Sverige. Skulle man även vilja lyfta in andra landsbygdsaspekter så som öppna landskap och brukande av mark är det passande att lyfta in att varje häst i snitt behöver ett hektar för foder (ibid). Rapporten poängterar också värdet av hästverksamheterna då många som har ett starkt hästintresse gärna vill och flyttar ut till landsbygden. I Regeringskansliets rapport *Hästen och vi – tillsammans skapas mervärden* (2013) förklaras hur ekonomiska medel flyttas från stad till land tack vare att hästen i huvudsak finns på landsbygden utanför tätbebyggt

område. När ekonomiska medel flyttas ut till landsbygderna får även de företagarna ett ökat handlingsutrymme med hjälp av ekonomiskt kapital. Med all denna information är forskning om hästnäringen av största relevans för Sveriges landsbygder.

Informanterna

Eva, 30 år – *”Min hobby blev min livsstil.”*

Eva hade ett litet företag, en enskild firma som hon startade under 2013. Hon red in och tränade islandshästar. Vissa tränade hon en gång i veckan och andra tränade hon mer kontinuerligt och mer regelbundet under två månader.

Hon startade upp sin verksamhet i samband med att hon tog ett sabbatsår från hippologutbildningen på Wången. Under sin uppväxt har Eva aldrig haft ett eget stall men hon hade egen häst på en gård nära barn-doms-hemmet. På gården bedrev hon också sin verksamhet med träningshästar. Hennes kompis Karin skötte uppställningen och Eva tränade hästarna. Parallellt med träningen av de inackorderade hästarna arbetade hon även som ridlärare på en annan anläggning. Här tränade hon även deras unghästar.

Företaget var endast aktivt under ett år, då Eva fick ett administrativt jobb inom en hästorganisation där hon fortfarande arbetar. Verksamheten finns därför inte längre kvar men hon säger själv att det inte är omöjligt att hon startar upp det igen. Hade hon fått drömma skulle hon vilja ha ett administrativt jobb på 50 % och hästverksamheten på 50 %.

Cecilia & Kalle, 40 år - *”Fastän det är vår egen mark så är det så mycket regler.”*

Cecilia och Kalle startade upp sin verksamhet 1999. Idag är deras kärnverksamhet ridskolan och de arbetar med att utveckla träningskonceptet. Allt började med att Cecilia läste till lärare men ville testa att jobba med hästar. Från år 2000 har både Cecilia och Kalle arbetat heltid med sin verksamhet. Under åren har de haft kursverksamhet, ridläger, konferens, hingststation och sedan 2004 har de haft en ridsportbutik. Konferenslokalen används av byggföretag, lantbruksföretag, bröllop, mm. I första hand vill de ha ridningen i centrum och ha eventuella konferenser i kombination med det.

Cecilia brukar börja en vanlig dag med att morgonfodra hästarna. Efter att hästarna har fått sin frukost brukar hon sitta på kontoret fram till lunch. Efter lunch brukar hon hålla till i stallet och träna några hästar. Under kvällstid är det ridlektioner på gården och ibland är Cecilia instruktör. Idag är de tre stycken på heltid men de har också många timanställda, idag är det cirka sju stycken som arbetar aktivt.

Sigrid, 30 år – ”Jag var inte rädd för att fråga om hjälp.”

Som 21-åring startade Sigrid upp sin verksamhet inom hovslageri. Allt startade med att Sigrid hade en häst med hovproblem och som tappade hästskor hela tiden. Hon blev frustrerad när hästen inte kunde skos normalt och efter många vändor hos specialhovslagare kom idén om att själv bli hovslagare. Hon gick en tvåårig utbildning till hovslagare direkt efter studenten. Tidigare har Sigrid tävlat en del dressyr vilket gjorde att hon redan hade många kontakter inom branschen.

Sigrid arbetar inte längre som hovslagare utan sålde sitt AB vid nyår nu vid årsskiftet (2017/2018). Hon vet inte om hon kommer starta upp ett nytt hovslageri i framtiden, det får framtiden utvisa. Hästar behöver få nya hästskor var sjätte till åttonde vecka, året runt. Detta gör att hon byggt upp en full kundkrets så vet hon också hur hennes arbete ser ut åtta veckor framöver. Det ger även en löpande inkomst året runt menar hon. I snitt arbetade hon med omkring fem hästar om dagen. För Sigrid var relationen till kunderna viktig. Hon berättar att man sågs lagom ofta och kunde upprätthålla en god kontakt, småpratade och fikade lite innan hon åkte till nästa ställe.

Alice, 50 år - ”Våga tro att det kan bära.”

Alice bas är ridundervisning samtidigt som hon har samarbete med ett behandlingshem. Hon har sedan tidigare en bakgrund inom psykiatri. Tre halvdagar i veckan har hon tre tjejer som kommer till stallet på förmiddagarna. Alice gillar sitt jobb. Under många år hade hon företaget som bisyssla men det smög sig på mer och mer samtidigt som hon hade andra arbeten vid sidan om. Idag bedriver hon kurser för riddrädda, läger och vanliga träningsläger för folk med egna hästar. Ihop med en annan kvinna håller de utbildningar för människor som vill använda hästen i arbetet. Det kan vara stresshantering, ångestlindring med mera. Hos Alice är det hästen som står i fokus trots att hundarna ofta är med. Ridterapi är det begreppet hon brukar använda sig av. Utöver detta är Anne chigong-instruktör.

Alice vardagar ser olika ut beroende på vad det är för dag. Om tjejerna från behandlingshemmet ska komma börjar Alice dagen med morgonfodring innan tjejerna anländer till gården. Beroende på väderlek och temperatur planeras förmiddagen utifrån tjejernas besök. Efter lunch, då tjejerna har åkt tillbaka, tar Alice oftast ledig några timmar innan hon börjar med ridundervisningen under eftermiddag eller tidig kväll. Antingen kommer eleverna till hennes gård eller så åker hon ut till andra anläggningar och håller träningar.

Gunnar, 60 år – ”Dom är mer hästvänner än ekonomer.”

Gunnar bedriver ett turridningsstall. Verksamheten har varit igång i drygt tio år. Från november till april är det lågsäsong och resterande månader är det betydligt högre efterfrågan. Verksamheten startades upp för att hästar och westernridning tilltalade honom. Han slutade med hästar under cirka 15 års tid då han satsade på sina mjölkkor och familjen. När Gunnar kunde trappa ner på jordbruket kunde han ta upp sitt intresse för turridning igen. Idén om ett hästföretag har funnits under många års tid och idag identifierar Gunnar sig mer som ”hästmänniska” än som ”komänniska”. Gunnar berättar att han årligen rider turridning hos andra människor för att få inspiration.

Fördelarna med sitt turridningsföretag är friheten menar Gunnar. Dagarna ser olika ut beroende på vad som händer på gården, men i snitt rider Gunnar cirka fyra hästar om dagen.

Ni som pysslar med hästar

Trots att hästintresset är stort i Sverige är lönsamheten ofta ett bekymmer. Detta är något som mina informanter lyfter vid ett flertal tillfällen under våra samtal. Hästnäringen är till viss del säsongbetonat, det vill säga att inkomsterna ofta är ojämna under året. Under sommarhalvåret är efterfrågan betydligt större och i mitten på december tar de flesta ryttare ett uppehåll med träningen. Det berättar bland annat min informant Alice som bedriver ridundervisning. Lönsamheten kommer på tal men när jag gräver djupare finns det mer att hämta. Fördomar. En del av mina informanter menar på att fördomarna i hästnäringen är ett större hinder än själva lönsamheten. Fördomar som säger att de ”pysslar” med hästar när de egentligen vill bli sedda som företagare. Trots att det finns forskning, som pekar på hästens relevans både ur ett socialt och ett ekonomiskt perspektiv efterfrågar mina informanter att fler ska se på hästnäringen som en mer seriös bransch än vad många gör idag. De berättar om fördomarna som möter dem i deras vardag.

Alice, som bland annat bedriver ridterapi inom sin verksamhet, återkopplar till hur diskussionerna ofta låter: - När det är kopplat till djur och hästar ser man det ofta som hobbynivå, säger hon. Generellt menar hon att fördomarna säkert kan vara ett större hinder för hästföretagarna än själva ekonomin. Förutsättningarna med det praktiska runt omkring finns ofta redan – stallar, hästar, gård mm.

Att arbeta för seriositet och lönsamhet inom sin verksamhet är vardag för mina informanter. Genom rationalisering försöker informanterna skapa ekonomiskt kapital i sin verksamhet för att sedan ha förutsättningarna till att kunna bedriva sin verksamhet som de vill. Det instrumentella förnuftet förutsätter bestämda lagar och regler. Instrumentellt förnuftet kan också syfta på de fysiska medlen som vinsten i företaget. En bra vinst kan därför möjliggöra för hästföretagaren att få nyttja det kommunikativa förnuftet som kan leda till något större än bara pengar och kronor som fysiskt kapital. Känslan som Alice beskriver skulle kunna visa på en hämmande aspekt där det kommunikativa förnuftet blockeras av det instrumentella förnuftet. Lönsamheten blir ett medel som skapar förutsättningar för att kunna uppnå det kommunikativa förnuftet. Skyldigheterna, som representerar det instrumentella förnuftet med lagar, regler, skatter och liknande behöver uppfyllas innan önskingarna får ta vid. Önskingarna går att koppla till det kommunikativa förnuftet. När icke hästföretagare benämner deras verksamheter som ”du som pysslar med hästar” skapas en distans mellan de olika gruppernas (hästföretagarna och icke-hästföretagarnas) vardag och livsvärld. Erfarenheterna skiljer sig åt och livsvärldarna krockar i dessa uttalanden. Företagarna har den instrumentella logiken att rätta sig efter och kan inte enbart verka i det kommunikativa förnuftets sfär utan skyldigheter och lagar att rätta sig efter. De måste som alla andra betala skatt och bokföra som vilken annan företagare som helst. Genom denna diskussion skulle det möjligtvis kunna finnas två sidor av myntet. Fördomar och lönsamhet påverkar varandra vilket det instrumentella och det kommunikativa förnuftet också gör.

Diversifierad eller specialist

-Vi bedriver en business, vi är ingen välgörenhet. – säger Cecilia som driver en relativt stor ridskola och har 60 hästar på sin anläggning.

Att informanterna möts av föreställningen att de anses ”pyssla” med hästar skapar irritation. De vill se att fler kan leva på sina verksam-

heter. Informanter har olika typer av målgrupper och inriktning förenar vissa faktorer dem. De har en stor passion för hästar och ofta även ridning. De vill kunna livnära sig på det intresse de en gång hade. Efterfrågan på ökad lönsamhet och seriositet är en framtidsvision. Gunnar, som bedriver turriddingstall, menar att hästföretagare som har drivet och ambitionen också lyckas att få en lönsamhet i sin verksamhet. Frågan är då om hästföretag egentligen skiljer sig från andra företag? Eller om överskottet eller de som är ”medelbra” helt enkelt faller bort genom systemets rationalitet där konkurrensen är ett faktum. Eva, som utbildade unghästar men även tränade elever, har funderat kring lönsamhetsproblematiken inom branschen. Hon berättar att om de riktigt duktiga skulle börja ta bättre betalt så skulle även de nytexaminerade och ”medelbra” kunna få en dräglig timpeng. Eva lyfter även in en ny aspekt i sammanhanget. Idag är svårt att driva en hästverksamhet som går runt, som företagare måste man göra så många olika grejer för att få ekonomi i det. Att istället göra det som man faktiskt är bra på borde kunna gynna varje enskild företagare, menar hon. Vidare berättar hon om upplägget som hon hade med sin vän Karin. Eva kunde ägna all sin tid åt träningen av hästarna och Karin skötte inackorderingen. För att kunna närma sig det kommunikativa förnuftet och leva som de ville skapade de en egen rationaliseringsprocess i ett steg mot effektivisering. Att söka efter liknande lösningar skulle hon vilja uppmana andra till att göra, då kan man också specialisera sig på det som man är duktig på och genom det förhoppningsvis uppnå en bättre lönsamhet.

Byråkrati

Engdahl & Larsson (2015) förklarar byråkratiska organisationer som några som följer en förutsägbar beslutsväg som arbetar med hjälp av lagar och principer som sedan tidigare är förutbestämda. De beskriver vidare hur en byråkratisk organisation arbetar för en säkerhet som är generell oavsett ärende. I vårt samhällssystem förklarar Weber (1996, 1991, 1987) att en ökad byråkratisering som ett resultat av en rationalisering som i grunden är strategisk. Vidare förklarar Weber hur byråkratin genom lagar och regler strävar efter disciplin så väl som effektivitet och ett objektivt synsätt (ibid). Med denna teoretiska ingång diskuteras informanternas relation till samhällssystemets rationalisering samt hur detta påverkar deras vardagliga verksamhet. Under samtalen med mina informanter framgick det även hur byråkratin, som oftast används i en negativ klang, ibland användes till informanternas fördel. När dessa system, för varje enskild informant, har varit fördelaktiga nämndes aldrig ordet byråkrati. Kapitlet kommer lyfta både hur informanterna nyttjar och nyttjas av detta system.

Det krångligaste landet i världen

- Det finns väl en tanke med allt...hm...men jag får ibland för mig att Sverige måste vara det krångligaste landet i världen när det gäller allt sånt här (Cecilia nickar instämmande). Det är en känsla man har, faktiskt. – Kalle

Kalles uttryck kan vara ett sätt att sätta ord på hur byråkratin sätter känslomässiga spår hos näringsidkare. Rationaliseringen som med en instrumentell logik i grunden är något positivt blir med ett kommunikativt förnuft för Kalles del det motsatta där det istället skapar problem. Under mina intervjuer kom olika tankar kring denna problematik upp. Den dominerande åsikten gällde framförallt byråkratin. Byråkratin som tar energi. Byråkratin som sätter krokben för hästföretagares framtidsvisioner. Att ett system som ska skipa rättvisa och god djuromsorg kan belasta företagare på detta vis blev påtagligt när jag satt i det lilla, varma personalrummet på Cecilias och Kalles anläggning. Det luktade kaffe och vårsolens första strålar sken in genom fönstret. Cecilia och Kalle drog exempel efter exempel på när de upplever att de har blivit hindrade av byråkratin. De berättade om planerna kring ett kommande stallbygge, om hästhållningen och om den

korta tid då de sålde hästsläp. De berättade om problematiken när reglerna från olika instanser kan krocka i processen: ”-Nu fick vi klartecken från bygglovet men då säger försäkringsbolaget nej till det.” Vidare berättar de hur detta är föränderligt. Att reglerna kan förändras vid ett regeringsskifte vilket ger företagaren nya lagar att förhålla sig till. De berättade om problematiken när regler krockar och hur allt kan svänga vid ett regeringsskifte.

Tidigare under vårt samtal berättade paret om hästnäringens utveckling, hur det ”satsades på alla håll och kanter” samtidigt som de känner sig begränsade av lagar och myndigheter. Att det satsas i ena änden och begränsas i den andra kan tyckas vara motsägelsefullt. Likväl som att ett regeringsskifte kan stoppa upp en rationaliseringsprocess i samhällssystemet genom att beslut reformeras. När samhällssystemet är föränderligt och den politiska makten svänger skulle därför företagarnas egna rationaliseringsprocesser kunna hamna i kläm. Drömmen om tillbyggnad eller mer effektiva inhysningssystem, som för företagaren kan bidra till effektiva lösningar skulle då kunna hämmas av det instrumentella förnuftet. Som Cecilia och Kalle nämner under vårt samtal så blir det en hel del nya regler att sätta sig in i. Detta kan stoppa upp företagarens egen rationaliseringsprocess både i form av tid och energi. Rent logiskt skulle detta kunna resultera i att det kommunikativa förnuftet får stå tillbaka för att lösa företagarens skyldigheter till samhällssystemet i första hand. Byråkratin har ju förhoppningsvis uppkommit i ett gott syfte från början. Ur ett företagarperspektiv kan man också läsa i Landsbygdsprogrammet, programperioden 2014-2020, att politiken ska verka för att; ”Främja diversifiering, skapande och utveckling av småföretag och arbetstillfällen.” (Landsbygdsprogrammet s.75). Ambitionen finns där ifrån politiken men varför är glappet mellan företagaren och politiken då så stort? Distansen mellan systemet och företagaren skulle kunna bero på flera aspekter. Rationaliseringsprocessen från systemet skulle kunna vara en anledning. Genom det instrumentella förnuftet försöker politiken och/eller systemet uppnå det politiska målet för programperioden genom olika lagar och regler. Möjligtvis skulle systemets regler, kunna snurra igång byråkratiseringen och breda ut det instrumentella förnuftet genom samhällssystemet. När nya reformer som ska verka för det politiska målet når företagaren skapar det ytterligare förordningar att förhålla sig till. Den enskilda företagarens rationaliseringsprocess skulle då kunna avta antingen i fart eller riktning.

Företagarens möte med byråkratin

För paret som driver sin anläggning blir systemet i samhället ett bekymmer. Detta kan vara när man har skapat ett större eller mindre system kring en företeelse, exempelvis stallbyggnation, med allt vad det innebär med bygglov, tillstånd, försäkring och så vidare, som i Cecilia och Kalles fall. Det kommunikativa handlandet kan säkert efterfrågas många gånger när det kommer till vårt samhällssystem, där företagaren ibland kan ha en önskan om att systemet skulle kunna närma sig den enskilda företagarens verklighet och vardag. Att företagare efterfrågar lite sunt förnuft kan te sig på det sättet Cecilia berättar om när djurskyddsmyndigheten kom ut till gården. Hon berättar om den gången för flera år sedan när de fick tillsyn och handläggarna tyckte att vattnet var placerat för långt ifrån hösilaget. Under vårt samtal skakar Cecilia lite på huvudet samtidigt som hon med tryck förklarar att hästar är gjorda för att röra på sig. Den typen av lösdrift uppmanar hästarna att vandra mellan mat, vatten och ligghall. Detta har positiva effekter med bland annat mindre övervikt berättar Cecilia. Hästen behov uppfylls men för tillsynsmyndigheten var detta inte tillräckligt - avstånden var för långa. Cecilia menar: - De har bara följt sina protokoll. De förstår inte hästens bästa.

Detta kan ses som ett typiskt instrumentellt handlande, det vill säga motsatsen till kommunikativt handlande – som en del hästföretagare efterfrågar. Cecilias kommunikativa förnuft bottnar i hennes föreställning om att hästar mår bra av att röra på sig. Detta är ett förhållnings-sätt i hennes livsvärld att hålla hästar och blir på det viset hennes vardag. Det instrumentella förnuftet representerar då byråkratin och dess system. Systemet har fasta regler där siffror och diverse måtenheter är en avgörande del i en objektiv och instrumentell bedömning. Merton (1968) förklarar resultatet av byråkratin som att det ”elimineras personliga relationer och icke-rationella överväganden” (ibid s.250). Förutsägbarheten i den byråkratiska processen kan även ha sina nackdelar. Världen vi lever i är mer eller mindre föränderlig vilket också gör att regler och lagar passar bättre eller sämre. I en tid då stabilitet råder kan byråkratiska processer mycket väl vara till fördel för att upprätthålla en rättssäkerhet med likabehandling i samhället. När världen istället är i en större förändring passar därför byråkratin mindre bra att tillämpa (ibid).

Att nyttja eller nyttjas

Gunnar, som bedriver turridding, pratade delvis om fördelarna med vissa typer av samhällssystem som har gagnat dem. Gunnar berättar bland annat att han helst såg privatpersoner och mindre sällskap som kom på hans turridningar. Av tidigare erfarenhet vill han helst inte ha för mycket med myndigheter att göra. För att inte behöva ta sig an denna målgrupp kräver han betalning samma dag. Kommer man på turridding på söndagen skall det också betalas på söndagen. Gunnar berättar om hur smidigt det är. Bokföringen går lättare och det är enklare att härleda pengarna från vem eller vilka som kommer. Han använder framförallt betalsystemet Swish genom mobiltelefonen, vilket han också menar på fungerar väldigt bra. I teorin kan betalsystemet som Gunnar använder vara till fördel i hans rationaliseringsprocess. Det instrumentella förnuftet, betalningssystemet, bidrar därför till Gunnars kommunikativa förnuft och hans önskade livsvärld.

- Det är mycket byråkrati innan räkningen kommer till rätt ställe. säger han och syftar på våra offentliga myndigheter.

Gunnars sätt att undvika vissa målgrupper med hjälp av byråkratin möjliggörs därför på detta sätt. Han berättar att detta sätt passar honom då myndigheter oftast inte kan betala samma dag. Genom att vara medveten om av vad han vill och inte vill med sin verksamhet kan han nyttja byråkratins långa väg för att slippa ta emot dessa potentiella kunder. Här är då en situation där systemet med instrumentellt förnuft och företagarens vardag, kommunikativt förnuft, verkar till företagarens fördel. Hade Gunnar däremot väldigt gärna velat ha denna målgrupp i sin verksamhet samtidigt som han skulle vilja att pengarna kom in fort hade det blivit en distans mellan systemet och vardagen. Under vårt samtal poängterar Gunnar att han tycker att byråkratin generellt har brett ut sig för mycket:

-Vi har en för stor byråkrati och det sprider ut sig över allting.

Han fortsätter berätta om sina erfarenheter och citerar en kompis som varit företagare i många år (dock inte hästföretagare):

-Fy fan för att hålla på med det här.....och han är en jävla positiv människa. Nej, nu är det för mycket byråkrati och bara jävla skyldigheter.

Gunnar pekar på att byråkratin inte är ett bekymmer enbart inom hästnäringen. Företagare är under ”myndighetsverige” oavsett val av

verksamhet. Byråkratin är mer omfattande och täcker in betydligt fler näringar än hästnäringen, menar Gunnar.

Byråkratin fördelar

Ett annat sätt att spela med byråkratin och vårt samhällssystem kan vara valet av företagsform. Sigrid, som började sko hästar i unga år, blev uppmanad av sin farbror att starta ett aktiebolag (AB). Hon ombildade sitt bolag till ett AB när hon började sko hästar som var lite dyrare. Hon såg det som en säkerhet och är tacksam för att hon följde sin farbrors råd. Nu, några år senare, är hon väldigt glad för detta. Sedan hon startade företaget har hon fött tre barn. Med tanke på sitt yrkesval fick hon därför inte sko hästar efter vecka 20 in i graviditeten. Hon berättar om dess fördelar med sitt aktiebolag. Vid en sådan typ av bolagsform var hon anställd av sig själv vilket också gjorde att hon hamnade under samhällssystemet med omfattande rättigheter och skyldigheter, exempelvis sjukpeng och mammapeng berättar hon. Hennes kapital på 50 000 som hon la in i sitt AB har betalat sig under sina barnledigheter och hon vill informera och uppmana andra hästföretagare till att göra samma sak. Även detta är ett exempel på där det instrumentella förnuftet genom samhällssystemet har varit till fördel.

Möjligheten till olika bolagsformer har gagnat Sigrids rationaliseringsprocess och på så sätt bidragit till en stabil inkomst under den tid då hon inte har kunnat arbeta i sitt företag. När Sigrid berättade om denna företeelse med valet av aktiebolag uppkom aldrig ordet byråkrati. Trots att olika bolagsformer är förankrat och etablerat i vår lagstiftning och samhällsstruktur verkade detta system beskrivas i en positiv klang. Detta kan påvisa vissa mönster. Byråkrati som ord är för mina informanter tungt, jobbigt och krävande. Medan system som olika bolagsformer beskrevs i en betydligt mer positiv klang. Även Gunnars uteslutande av den långa betalvägen var för honom positivt. Det finns perspektiv inom byråkratin som företagarna tycker är positiva trots att de generellt sett tycker att byråkrati är något dåligt. Vi är alla en del av systemet och vi kan använda eller användas att det på olika sätt, vilket informanterna visar på. Likväl som det instrumentella förnuftet skapar en objektivitet kan det ibland lyckas möta det kommunikativa förnuftet och vara till fördel både för systemet och företagaren.

Hästen i framtiden

Gunnar, som bedriver turridningstall, sitter och kisar i vårsolen. Vi tittar ut över hästarna som står och hänger i lösdriften i väntan på att få komma ut på grönbete. Det är fridfullt att bara sitta i de vita plaststolarna längst husfasaden och lapa den första vårsolen.

-Det här med djur, det är viktigt. Jag tror att folk får upp en annan dimension av livet. –Gunnar

Nu sitter vi visserligen och bara tittar på de fyrbenta som står och vilar bakom staketet ett tiotal meter framför oss. Men i arbetet och samspelet med hästen, då krävs full närvaro. Gunnar fortsätter:

-Eftersom folk blir mer och mer...vad ska man säga...ja...dom begriper ju mindre och mindre, hur det är att bo utanför städerna. Så jag tror att hästföretagarna har en viktig funktion...för att folk ska komma ut i naturen och slippa mobilen för några timmar.

Hästens roll framöver

I detta kapitel kommer framförallt potentiell framtida utveckling stå i centrum. Vad ser mina informanter för utvecklingspotential inom den svenska hästnäringen? Var kommer hästen få en betydande roll i framtiden? Under samtalen med mina informanter uppmanade jag dem att drömma, önska och vara visionärer för en stund. I första kapitlet kunde du som läsare få en uppfattning om bredden inom hästnäringen och detta kapitel kan ses som en fortsättning på det men med ett tydligt framtidsfokus.

-Det ska ridas i 45 minuter och sen ska ungarna vidare till någon blockflöjtslektion eller handbollslektion eller någonting. Så föräldrarna kräver att det ska vara färdigsadlade hästar och det ska inte pysslas någonting eller umgås någonting med hästarna. [...] Förr hängde man ju i stallet och önskade att man fick bli tredjeskötare! Det är borta. Inte alls...hästen blir ju någonting som man bara gör...inte som man har någon relation till. Så jag önskar att det blir en mer relationell betydelse för hur vi umgås med hästarna. Det blir viktigare än prestation.”- Alice

Alice använder sina hästar i arbetet mot bland annat psykisk ohälsa såsom stresshantering och ångest. Hon ser tillbaka till när hon själv var yngre och poängterar att relationen till hästen inte är som den tidigare har varit. För bara femton år sedan, menar hon, var de hästgalna ungdomarna glada över att få klappa på en häst, mocka boxar eller bära vatten till hagarna – allt för att få vistas kring detta ståtliga djur. Idag ser det annorlunda ut. Alice menar att prestationen har blivit allt viktigare och relationen i sig har förlorat sitt värde. Detta hoppas hon kommer vända. Livet är fullt av stunder där vi förväntas prestera, leverera och vara duktiga. Hon menar att hästen kan få vara den del där man som människa bara är, lever och andas. Detta kännetecknar Alice livsvärld i relationen till hästen. Hennes önskan om att det kommunikativa förnuftet ska få ett annat värde än vad det idag har där prestationen kommer i första hand.

Folkhälsa, forskning och finansiering

Generellt är informanterna positiva till hästnäringens framtid. Speciellt Alice och Gunnar menar att utvecklingen i dagens samhälle kommer göra hästnäringen ännu viktigare än vad den tidigare har varit. De nämner bland annat att människor idag lever i en digitaliserad värld. Människor har smarta telefoner och är ständigt uppkopplade. Många får en distans till djur och natur med dagens urbana levnadsmönster. Hästen kan därför hjälpa människan att hitta närvaro i tillvaron, menar Alice och Gunnar. Hästen som varelse kan hjälpa oss på flera sätt. I närheten av hästar händer flera gynnsamma effekter i människokroppen. Bland annat får vi lägre blodtryck och minskad kortisolhalt. Att vistas i naturen är ett av de mest effektiva sätten att minska vår stress (Håkanson 2009). Det finns ett välkänt citat i hästkretsar som lyder: ”Two feets moves your body, four feets moves your soul”. Detta citat är talande och sammanfattar mina informanters syn genom en mening. Idag står psykisk ohälsa för många sjukskrivningar i vårt land. Omkring 46 % av alla sjukskrivningar i Sverige idag är psykisk ohälsa skriver Försäkringskassan (2017) på sin hemsida. Alice och Gunnar menar att hästen kan axla en större roll i dessa frågor kring folkhälsoarbetet.

Höök (2010) menar att djur kan ge människor ett sammanhang. När man tar hand om ett djur får man en större betydelse och fokus riktas mot något annat. Genom att ha ett ansvar känner man sig behövd och

det slitiga arbetet i stallet med mockning och hinkvis med vatten bidrar till fysisk aktivitet. Alice arbetar som tidigare nämnt aktivt med hästarna i arbetet mot psykisk ohälsa för att uppnå ett bättre mående hos sina brukare. Hon berättar att djur och natur är hjälpsamt för utbrändhet och att det finns forskning som stödjer detta. Forskningen inom detta område är relativt tunn och resultaten spretar en del (Christiansson & Skogsberg 2016). Alice berättar vidare att det skulle behövas mycket mer projekt som fångar upp de människor som har många kortare sjukskrivningar. Hästunderstödd terapi har flera fördelar. Christiansson & Skogsberg (2016) beskriver i sin uppsats hur människor kan lära sig att hantera sitt eget liv genom att umgås med hästar. Genom detta arbetssätt hade man kunnat förebygga de längre och återkommande sjukskrivningar.

Vidare poängterar Alice företagarnas roll i sammanhanget. Det finns metoder som kan lindra, hjälpa och förebygga psykisk ohälsa men problemet är vem som ska betala. Det blir dyrt att betala för den enskilda individen att i längden bekosta sin egen ridterapi. Det märks att Alice har lagt många timmar och funderingar kring denna typ av frågor. Med detta som grund skulle en möjlig framtidsolkning kunna vara att samhällssystemet, genom sitt instrumentella förnuft, gör en riktad byråkratisering för att kunna ta hjälp av hästnäringen i folkhälsoarbetet. Rationaliseringsprocessen skulle kunna effektivisera folkhälsoarbetet mot den psykiska ohälsan från statens perspektiv och förhoppningsvis generera färre sjukskrivningar. Med tanke på hur denna process görs berörs hästnäringen på ett eller annat sätt i sina enskilda livsvärldar. Mötet mellan företagarnas livsvärld och systemets instrumentella förnuft är av största relevans för att båda parter ska kunna nyttja och känna sig tillfredsställda med en rationaliseringsprocess. För som tidigare nämnt så finns det goda exempel då de bägge livsvärldarna har kunnat mötas och bidra till effektivitet från bägge håll. Här kan man därför lyfta in hur förändringen i näringen ser ut i stunden och hur väl systemets regleringar passar verksamheten där den befinner sig i sin utveckling.

Effektiva verksamheter

-Herregud vad oeffektivt, gud vad mycket extrajobb det är hela tiden. Det går att bedriva verksamhet mycket, mycket enklare som är bättre för hästen.” (När hon kommer till andra stallar) – Cecilia

Cecilia berättar hur hästar kan hållas på ett sätt så både genererar friska hästar och som även frigör tid till annat. Hon nämner grupphållning och hur de i första hand ser hästarna som hästgrupper i sin verksamhet. I första kapitlet lyftes problematiken kring lönsamheten för hästnäringen, vilket går att knyta an till effektivitetstänket. Ur det instrumentella förnuftets perspektiv skulle rationaliseringen, effektiviteten, som Cecilia använder sig i sin hästhållning kunna vara en av lösningarna för en hästverksamhet. Hon frigör tid som kan spenderas på annat sätt och generera lönsamhet i företaget. Smarta redskap och lätt-skötta inhysningssystem kommer antagligen möta hästnäringen inom en relativ kort framtid, vilket då bidrar till en rationalisering av livsvärlden. Här skulle man på så vis också kunna se en lösning som öppnar upp för att kunna specialisera sig, vilket Eva efterfrågade. Eva som tränade hästar på sin väns anläggning, efterfrågar en marknad där man kan specialisera sig och samtidigt lyckas få verksamheten att gå runt. Att specialisera sig inom ett område blir en rationalisering i företagarens livsvärld. Det förenklar livet i vardagen och området man verkar inom blir smalare. En företagare som använder sig av denna rationalisering behöver inte ordna med allt runt omkring. Eva berättar hur hon åkte till anläggningen och tränade hästarna. När hon var klar åkte hon hem och visste att hennes vän Karin som drev anläggningen skötte allt runtomkring hästarna som inte gällde träning. I framtiden skulle detta kunna vara en ingång till hästföretagare: Att använda sig av en rationaliseringsprocess och utvärdera vad man är bra på samt vad man vill göra och sedan hitta partners som kompletterar en själv. Nu har jag tyvärr bara pratat med Eva och inte med Karin, men Eva menade att detta var en fördelaktig verksamhet för dem båda. Detta skulle kunna vara ett sätt där bägges instrumentella och kommunikativa förnuft möts och lyckas vara till fördel för två hästverksamheter med olika inriktningar.

Slutord

För att knyta ihop denna säck så ska vi titta tillbaka på de två frågeställningarna:

Hur påverkas hästföretagarna av de regler som omger hästnäringen idag?

Hur önskar hästföretagarna att hästnäringen kommer att utvecklas framöver?

Ett möjligt svar till den första frågeställningen är att hästföretagare ofta upplever samhällssystemet som en faktor som sätter käppar i hjulen vid t.ex. ett stallbygge. Detta sätter sig i motsättning till politikens

ambition i landsbygdsprogrammet där man vill främja företagande och dess utveckling på landsbygden. Det instrumentella förnuftet kan då krocka med det kommunikativa förnuftet i den egna livsvärlden för företagaren. Det instrumentella förnuftet som är starkt kopplat till lagar, regler och det byråkratiska systemet blir det primära att uppnå för en företagare. Vid reformer och rationaliseringar från systemet kan företagarens egen rationalisering mycket väl hämmas för stunden när fokus behöver flyttas för att följa nya lagar. Detta kan resultera i att företagaren låter bli att investera och utveckla. Det kommunikativa förnuftet blir då lidande eftersom företagaren inte arbetar i den riktningen den vill med sin verksamhet.

Till den andra frågeställningen blir svaren bredare med diverse olika nischer. Evas önskningar om en framtid där man kan specialisera sig är en möjlig framtidstro. Hästnäringen kan också möjligtvis bli ännu mer diversifierad. Diversifieringen kan sträcka sig genom något så mycket större än enbart ridskolor och ridsällskap. En del kanske går mot en rationaliseringsprocess och anordnar grupphållning i större utsträckning än idag. På detta sätt frigörs tid och de kan på så sätt träna fler hästar än vad de redan gör. Hästarna ses som grupper och mindre som enskilda varelser utan att för den sakens skull falla i skymundan. En annan inriktning kan säkert individualisera hästen ännu mer än den redan är idag. I ett folkhälsoarbete kan hästen som individ bidra till välmående genom att flytta fokus från människan till hästen. Hästen kan då bli ett hjälpmedel som verkar som ett redskap i människans mående. Slutligen finns det även potential inom Evas idé om specialisering. Framtidspotentialen är bred och inriktningarna kan gå åt flera håll vilket kan öppna upp för en specialisering. Men om detta kommer vara lönsamt går inte att svara på i denna uppsats. Generellt tror samtliga av mina informanter på hästnäringens framtid. De tror inte att hästarna i Sverige kommer att minska till antal. Hovslagaren Sigrid tror att hästarna kommer öka i antal. Gunnar och Alice ser att hästen kan bära en större roll i vårt samhälle där digitaliseringen och ohälsan härjar. Mer forskning behövs för att landsting och privata aktörer att våga satsa på hästar som ett komplement inom sjukvården, både som ett förebyggande redskap men också som en direkt lindring för de som idag är sjukskrivna.

Källor och litteratur

Böcker, artiklar och rapporter

Christiansson, Linnea & Skogberg, Louise (2016). *Samspela med 400 kg häst - En kvalitativ studie om hästunderstödd terapi som kompletterande behandlingsmetod för individer med psykisk ohälsa*. Högskolan Väst. Trollhättan

Habermas, Jürgen (1984 [1981]). *The Theory of Communicative Action*. Volume 1. Reason and the Rationalization of Society. Boston, Massachusetts. Bacon Press.

Håkansson, Margareta. (2009). *Djurens betydelse för människornas hälsa*. Skara: SLU, Lidköping

Höök, Ingeborg & Höök, Linus (2010). *Hund på recept: den professionella vårdhunden*. Stockholm: Gothia

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Landsbygdsdepartementet. (2013) Rapport: *Hästen och vi – tillsammans skapas mervärden* Stockholm

Landsbygdsprogrammet 2014-2020 *Sweden Rural Development Programme (National)* (2014) Stockholm

Lantbrukarnas Riksförbund. (2014) Rapport: *De gröna näringarnas affärer på gårdsnivå – nuläge och utvecklingsmöjligheter 2014-2019*

Månson, Per (2007): Jürgen Habermas och moderniteten. I: Månson, Per (red.): *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag

Merton, Robert (1968). *Social Theory and Social Structure*. 1968: års utökade upplaga. Glencoe, Illinois. Free Press.

Persson, Lars Olof & Westholm, Erik (1994). *Europas landsbygd i förändring*. Rapport 82 Stockholm

Weber, Marx (1996 [1920]) *Religionen, rationaliteten och världen*. Lund: Argos.

Weber, Marx (1991 [1918]) *Vetenskap och politik*. Göteborg: Korpen

Weber, Marx (1987 [1920]). *Ekonomi och samhälle. Förståelsesociologins grunder 3*. Lund: Argos

Hemsidor

Försäkringskassan (2017) *Psykisk ohälsa bakom nästan hälften av alla pågående sjukskrivningar*

https://www.forsakringskassan.se/!ut/p/z0/LcixCoAgEIDhZ2lwjF-MagjbfQlziyKMkPY8Ue_0cmn6-Hzw48Iw9nthiYUzD7j3yJtguZ-Rar9FG4EbdK-0NVCtfYSWkZqH8yhUAJORCPk2ezGm00yG2nD7-QCkQ! [14/5-2018]

HästSverige (2018a) *Hästen i samhället*

<https://www.hastsverige.se/hastenisamhallet.html> [26/3–2018]

HästSverige (2018b), *Hästen inom EU*

<https://www.hastsverige.se/sida98.html>. Europeiska hästnätverkets rapport [26/3–2018]

HästSverige (2018c) *Olika yrken inom hästnäringen*

<https://www.hastsverige.se/Yrken-inomhastnringen.html#> [26/3–2018]

Riksdagen (2017): *Hästens betydelse för Sverige:*

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/hastens-betydelse-for-sverige_H5022322 [7/5–2018]